

наступальних операцій, звільнили і м. Щорс. Розпочалася відбудова населеного пункту, поступово місто поверталось у звичне русло свого розвитку.

Джерела та література:

1. Усні спогади. Купрієнко Ніна Ананіївна, 1934 р.н., м. Щорс Чернігівської області.
2. Зуйок Н. Хроніка визволення Щорса / Н. Зуйок // Промінь жовтня. – 2003. – 20 вересня. – С. 3.
3. Заславський С. У боях за наш край / С. Заславський // Промінь жовтня. – 1976. – 16 вересня. – С. 5.
4. Рибалко В. У боях за Городню і Сновськ: Сторінки минулого / В. Рибалко // Промінь жовтня. – 1990. – 22 лютого. – С. 4.
5. Шутько П. Нескорені: до 50-річчя загибелі підпілля міста Щорс / П. Шутько // Промінь жовтня. – 1992. – 9 вересня; 12 вересня. – С. 5-7.
6. Ярошенко Л. Піднялось з руїн / Л. Ярошенко // Промінь жовтня. – 1976. – 16 вересня. – С. 5.

Ервін Міден

ЖИТТЄПИС ЯКОВА КІНДРАТОВИЧА ЛИЗОГУБА

У статті висвітлюється біографія одного з найвідоміших представників козацько-старшинського роду Лизогубів, відомого козацького полковника XVII ст. Якова Кіндратовича Лизогуба.

Ключові слова: Я. К. Лизогуб, смт Седнів.

Яків Кіндратович Лизогуб (?–1698) – український військовий та політичний діяч, полковник канівський та чернігівський, генеральний осавул за І. М. Брюховецького та П. Д. Дорошенка, наказний гетьман. Він відіграв визначну роль в історії України другої половини XVII ст. На жаль, життєвий шлях Я. К. Лизогуба як одного з найвпливовіших представників козацької еліти і досі не став предметом комплексного дослідження.

Народився він не пізніше 1630 р. і походив з боярського роду Кобизевичів (татарського походження [5, с. 236; 7, с. 29–30]), який осів ще у XV ст. поблизу м. Мозиря у Київському воєводстві [11, с. 31]. На нашу думку, прізвище «Кобизевич» має етимологічне походження від слова «коруз» або «kobuz», що у перекладі з турецької мови означає «кобза» (музичний інструмент) [24, с. 211].

Завдяки студіям О. М. Лазаревського [13], а також генеалогічним працям Г. О. Милорадовича [16] та В. Л. Модзалевського [15; 17; 18] в сучасній історіографії прийнято вважати, що засновником роду Лизогубів був козак містечка Гельмязів Переяславського полку Кіндрат Іванович Кобизевич-Кобизенко, який жив у першій половині XVII ст. Згідно їхніх тверджень, саме К. І. Кобизенко отримав вперше прізвище «Лизогуб» [13, с. 101; 15, с. 95; 16, с. 102; 17, с. 96], яке закріпилося і за його нащадками – синами Іваном та Яковом.

Місцем народження Якова Кіндратовича, імовірно, може бути або м. Гельмязів Переяславського полку, або с. Велички чи с. Пльохів Чернігівського полку, які належали його батьку. На користь останніх свідчить згадка Я. К. Лизогуба у своєму заповіті (1698) про тамтешні маєтності свого діда та батька. Так, серед володінь чернігівського полковника, згадувалися: «отчина зас у Величках стоячая: дедовская» [23, с. 12], а також «отчина Пліховская Лавреновская» [23, с. 12]. Таким чином, як дідівські маєтності, так і батьківські, за твердженнями Я. К. Лизогуба, знаходилися на території Чернігівського полку, адже під «Величками» прийнято розуміти сучасне с. Мокрі Велички Ріпкінського району Чернігівської області, а «отчину Пліховскую Лавреновскую» слід ототожнювати з с. Пльохом Чернігівського району Чернігівської області, що знаходиться поряд. Це дозволило І. В. Кондратьєву та В. В. Кривошеї віднести К. І. Кобизевича-Лизогуба до любецької шляхти [10, с. 40]. Додамо до цих фактів ще й постать, можливо, близького родича Кобизевичів – козака Полкової сотні Чернігівського полку «Гришка Кобызея». Отже, К. І. Кобизевич, як і його батько, мав тісний зв'язок з Чернігівщиною та був достатньо заможним, щоб розширювати батьківські володіння.

Відомо, що Яків Кіндратович мав сестру Христину та брата Івана (того самого, який першим офіційно закріпив за родом Кобизевичів нове прізвище «Лизогуб»). Однак, можна зробити припущення про існування ще одного брата на ймення Клим. Варто згадати, що «Лизогубівський літопис» [14], невідомий автор якого охопив події з початку XVI ст. до 1737 р., під 1648 р. фіксує смерть «Клима Лизогуба», котрого було «забыто на герцу» [14, с. 9] під час штурму Львова військами Б. М. Хмельницького. Це дало змогу В. Б. Антоновичу помилково назвати згаданого Клима «родоначальником Лизогубов» [14, с. VII]. Оскільки звання «Клима Лизогуба» автор літопису не називає, то скоріш за все, він перебував у війську як рядовий козак. Той факт, що згадувався Клим під прізвищем Лизогуба, свідчить на користь того, що він є нащадком Кіндрата Івановича. Тому, імовірно, згадуваний «Клим Лизогуб» був одним із синів К. І. Кобизевича-Лизогуба. Відповідно, брати разом активно підтримали повстання 1648 р., але до укладання «Реестру Війська Запорозького» 1649 р. дожили тільки двоє – Іван та Яків. Участь представників родини у війні з 1648 р., дає також можливість припустити, що хтось із них міг перебувати на Запорозькій Січі. Це міг бути або Кіндрат Іванович, або хтось з його синів. Січова практика давати новоприбулим прізвиська слугує орієнтиром у вирішенні питання про походження прізвища «Лизогуби». Його етимологія, на нашу думку пов'язана зі звичкою одного з представників означеної гілки роду Кобизевичів облизувати губи, яку вдало підмітили та інтерпретували у найменуванні таким жартівливим прізвищем.

Згідно «Реестру Війська Запорозького» 1649 р. Яків Кіндратович був відповідного віку, щоб записатися козаком до Гельмязівської сотні Переяславського полку. Зазначений час і можна вважати початком військової кар'єри одного з найвпливовіших діячів Гетьманщини у майбутньому.

Тривалий проміжок його життя залишається мало висвітленим у джерелах. Відомо, що на 1661 р. Я. К. Лизогуб мешкав у м. Переяславі [2, с. 333]. Тільки після страти у 1662 р. Ю. Б. Хмельницьким І. К. Лизогуба, який довгий період перебував на посаді канівського полковника [2, с. 342–376], Я. К. Лизогуб перебрався до м. Канева. Певний час він підтримував політику І. М. Брюховецького, тому не дивно, що вже на початку 1665 р. отримав уряд генерального осавула [14, с. 23]. В. В. Кривошея у своїй праці з історії Канівського полку висловив припущення (без посилань на джерела), що Я. К. Лизогуб був поставлений І. М. Брюховецьким канівським полковником вже у травні 1665 р. [12, с. 21]. Подібні випадки, коли представники генеральної старшини займали місця полковників, мали місце в історії, тому відкидати це припущення ми не можемо. Паралельно з тим, маємо інформацію В. Л. Модзалевського, що Я. К. Лизогуб отримав посаду канівського полковника тільки у липні 1666 р. [17, с. 96].

Згідно з дослідженнями В. В. Кривошеї [12, с. 17], Я. К. Лизогуб, як канівський полковник, переймався питанням переходу мешканців Правобережжя на Переяславщину для постійного проживання. У листі від 19 травня 1667 р. до вороньківського сотника Переяславського полку Я. К. Лизогуб прохав, щоб «козакам и всяких чинов людей, которые в давних лет с Киевской стороны Днепра перешли жить на Переяславскую сторону, велел бы он сотник идти по прежнему за Днепр на Киевскую сторону» [9].

У січні–лютому 1667 р. канівський полковник Я. К. Лизогуб виконував дипломатичну місію від гетьмана І. М. Брюховецького у Москві, де згідно з «Актами о приезде в Москву полковников: Каневского Якова Лизогуба и Подольскаго Константина Мигалевскаго» (1667) отримав підтвердження на дворянство. І. М. Брюховецький зазначав, що його посланці «объявят о жалованной государевой грамоте полковнику Каневскому, которая во время Переясловских бунтов сгорела, велел дать жалованную грамоту ему, Якову Лизогубу, на дворянство и на поместье» [1, с. 163]. Резолюція з означеного питання містила вказівку: «Полковнику дать грамота с прежняго отпуску, взял у него сказку, за рукою» [1, с. 163].

Через зловживання владою І. М. Брюховецьким, незадоволення серед населення його політикою поступово росло. Тому не дивно, що після трагічної загибелі І. М. Брюховецького у 1668 р., Я. К. Лизогуб перейшов разом з Канівським полком на бік правобережного гетьмана

П. Д. Дорошенка. За роки гетьманування останнього, він обіймав посаду генерального осавула (1669–1674) та навіть виконував обов'язки наказного гетьмана (1670) [3, с. 181–185] та 1673 рр. [4, с. 271]. На статус і повагу до Я. К. Лизогуба серед правобережних козаків вказує також факт, що у березні 1673 р. московська дипломатія бажала бачити його замість П. Д. Дорошенка «Заднепровским гетманом» [17, с. 97]. Проте подібна політична гра Московії не мала успіху.

Необхідно зауважити, що незадовго до описуваних вище подій, гетьман П. Д. Дорошенко та Я. К. Лизогуб породичалися. Єдиний син Якова Кіндратовича Юхим одружився на доньці гетьмана Любові. Одруження відбулося за наполяганням саме П. Д. Дорошенка, адже Я. К. Лизогуб бажав породичатися із заможним лівобережним переяславським полковником Дмитром «Думитрашкою» Райчею [12]. Останній ще на початку 1673 р. прислав до Я. К. Лизогуба посланця з пропозицією перейти з табору правобережного гетьмана П. Д. Дорошенка до лівобережного І. С. Самойловича. У відповідь Яків Кіндратович, який вже починав зневірюватися в політиці П. Д. Дорошенка, зауважив, що «приходят де на их сторону лихие времена; разволочут их Турские люди всех! И он де Яков со всем городом Каневым, желает того, как бы ему от Дорошенка отлучитца и быть под высокодержавною его царского величества рукою» [4, с. 158–159]. Таким чином, вже на 1673 р. Я. К. Лизогуб, у майбутньому Правобережної Гетьманщини під протекторатом Османської імперії і навіть головував як наказний гетьман замість П. Д. Дорошенка на козацькій раді на річці Росаві, що вирішувала питання пошуку нового підданства чи Речі Посполитій, чи Московській державі [4, с. 271].

Коли ж у 1674 р. І. С. Самойлович разом з Г. Г. Ромодановським здійснили похід на Правобережжя і ввели свої війська на територію Канівського полку, 9 лютого Я. К. Лизогуб присягнув на вірність лівобережному гетьману і царю московському [4, с. 371].

Сподівання Я. К. Лизогуба на впливовий уряд після переходу на службу до І. С. Самойловича не виправдалися. Винагородою стало лише право оселитися на «вольных» і «пустовских» землях поблизу міста Конотопа Ніжинського полку, «ибо в то время пустовскія поля помежным жильцам занимать было кому хотя вольно» [13, с. 103]. Я. К. Лизогуб перегнав у нові володіння свої череди великої рогатої худоби і розпочав одразу розширювати господарство, активно скупаючи поблизу Конотопу ліси та водянні млини на берегах річки Сейму. Разом з таким господарством, Яків Кіндратович отримав і нового сусіда. Ним виявився І. С. Мазепа, старий товариш по службі у П. Д. Дорошенка. Відомо, що І. С. Мазепа спочатку служив ротмістром «надвірної корогви» правобережного гетьмана, а згодом і генеральним писарем. У 1674 р. П. Д. Дорошенко відправив його у Константинополь до султана просити допомоги у Туреччині, а також по дорозі відвезти до кримського хана в подарунок декілька полонених запорожців. Місію свою І. С. Мазепа не виконав, адже 11 березня 1674 р. був захоплений у полон запорожцями і доставлений на Січ. Спочатку запорожці мали намір його стратити, однак через заступництво кошового отамана І. Д. Сірка, смертну кару замінено ув'язненням на Запорозькій Січі. Через деякий час І. С. Мазепа був викуплений звідти І. С. Самойловичем. Так трапилося, що майбутній гетьман України оселився поряд з володіннями Я. К. Лизогуба у селі Малий Самбір. І. С. Мазепа опинився у такому скрутному становищі, що у нього інколи не вистачало навіть сіна. У таких випадках Іван Степанович купував потрібну кількість сіна у свого сусіда Якова Кіндратовича [13, с. 103–104]. Відтоді, між обома сусідами встановилися доволі тісні дружні стосунки, які в майбутньому стали доленосними для Я. К. Лизогуба.

Але довго така особистість як І. С. Мазепа залишатися непоміченою не могла. Людина, що здобула освіту у Києво-Могилянській колегії, єзуїтській колегії у Варшаві, розпочинала кар'єру при дворі польського короля Яна Казимира, була зобов'язана отримати належну увагу. Тому не дивно, що згодом І. С. Мазепі було запропоновано виховання дітей гетьмана І. С. Самойловича: Семена, Григорія та Якова. А на період 1682 р. він вже здобув уряд генерального осавула [24, с. 304].

Варто зупинитися ще на одній особі, яка, хоч і опосередковано, але вплинула на долю Я. К. Лизогуба. Означенною особою став підстарший син гетьмана – Г. І. Самойлович. У

1685 р. полковник чернігівський В. К. Дунін-Борковський був підвищений до генерального обозного (тобто став другою після гетьмана особою на Лівобережжі), а на його уряд гетьман І. С. Самойлович призначив свого сина Григорія. Зауважимо, що І. С. Самойловича у останні роки його гетьманування звинувачували у намаганнях перетворити виборну посаду гетьмана у спадкову, а тому й головного спадкоємця Г. І. Самойловича (старший син С. І. Самойлович помер у 1685 р.) в Україні називали не інакше як «гетьманич» [8, с. 343].

Також необхідно вказати, що за гетьманування І. С. Самойловича рангове містечко чернігівських полковників Седнів почало відігравати роль центру управління володіннями родини Самойловичів. Г. І. Самойлович головував не тільки над батьківським маєтком у Седневі, але й отримав у володіння такі населені пункти у Чернігівському полку, як-от: Звеничів, Ріпки, Халявин, Петрушин, Камінь, Маслаковка, Даничі, Брусилів, Бігач, Жабчичі, Хоробичі, Перепис, Солонівка, Старосілля, Хотівля, Хрипівка, Велике Устя, Кудрівка, Орлівка, а також додатково володів «г. Любечем с 30 селами и деревнями» [18, с. 478–479]. Цікаво, що окрім вищезгаданих маєтностей у Чернігівському полку, Г. І. Самойлович одержав у володіння і с. Соснівку Конотопської сотні Ніжинського полку [18, с. 478], тим самим ставши сусідом «славетному пану, обывателю Конотопскому» (1681) [17, с. 97] Я. К. Лизогубу та своєму колишньому вихователю І. С. Мазепі.

Як відомо, 1687 р. став визначальним для всіх трьох вищезгаданих вище осіб. У квітні того року, керуючись царським указом, І. С. Самойлович зібрав свої війська та разом з московською армією на чолі з князем В. В. Голіциним вирушив у Перший Кримський похід. У рамках цього походу, 22 липня 1687 р., в таборі на річці Коломак І. С. Самойловича насильно лишили гетьманства з дозволу Москви. 25 липня 1687 р. на «чорній» або загальній козацькій раді було обрано нового гетьмана, яким відтепер став генеральний осавул І. С. Мазепа [8, с. 345]. Для нас важливим є факт, що Я. К. Лизогуб так посприяв обранню І. С. Мазепи гетьманом, що отримавши булаву, останній одразу ж поставив його полковником чернігівським (без відома козаків Чернігівського полку) замість Г. І. Самойловича. Надання уряду відбулося до підписання того ж таки дня Коломацьких статей, адже в преамбулі цього документа Я. К. Лизогуб уже фігурує серед старшини й полковників Війська Запорозького [8, с. 346]. Цікаво, що у момент призначення Я. К. Лизогуба полковником, Чернігівський полк перебував на Запорозькій Січі. Отримавши звістку про нового полковника, козаки висловили гетьману «свое в том неудовольствие и роптание, с тем объявлением, что против их прав и узаконениев то было учинено, и им в том царского объявления не сделано» [20, с. 500]. Це змусило І. С. Мазепу просити Софію Олексіївну Романову, яка, *de facto*, керувала країною замість царевичів Івана та Петра, щоб із Москви була надіслана царська грамота для замирення бунтівних козаків. Грамота дійсно надійшла у грудні 1687 р. [19, с. 92], і відтоді Я. К. Лизогуб повноправно очолив Чернігівський полк.

Повертаючись з-під Коломаку, Я. К. Лизогуб чудово розумів, що Г. І. Самойлович був позбавлений усіх своїх маєтностей. Перш за все, новий полковник чернігівський вирішив закріпити за собою землі свого попередника за межами підпорядкованого йому полку, тобто село Соснівку Конотопської сотні Ніжинського полку, яка безпосередньо прилягала до володінь самого Я. К. Лизогуба. 17 серпня 1687 р. І. С. Мазепа підписав універсал про передачу згаданого населеного пункту Я. К. Лизогубу [14, с. 104]. Інші володіння Г. І. Самойловича на території Чернігівського полку також перейшли до Я. К. Лизогуба чи перебували у власності самого гетьмана [10, с. 40–41].

Ймовірно, один з маєтків родини Самойловичів у Седневі, в якому жив І. С. Самойлович ще будучи полковником Чернігівського полку [8, с. 147] та який неодноразово відвідував за роки гетьманства, також потрапив до рук Я. К. Лизогуба. Увагу до Седнева новопризначеного у 1687 р. чернігівського полковника міг привернути і такий факт: коли після Коломацької ради І. С. Самойлович був усунений від влади та відправлений на заслання до Тобольська, його дружина Марія Іванівна (у дівочтві Голуб) також мала відбувати заслання, проте набагато ближче – у Седневі [18, с. 478]. Можна припустити, що приглядати за виконанням вироку для М. І. Самойлович було доручено саме Я. К. Лизогубу.

Розпочати займатися облаштуванням своїх резиденцій у Чернігові та Седневі Я. К. Лизогуб, через доволі пізні (грудень 1687 р.) підтвердження своїх прав на полковникування, здатен був тільки з весни 1688 р. (муровані пам'ятки цивільної архітектури дійшли до нашого часу – чернігівський «Будинок Лизогуба» та седнівська «Кам'яниця Лизогуба»). Коштом Я. К. Лизогуба у Седневі було збудовано храм Різдва Пресвятої Богородиці [22]. Згідно джерел, завершення будівництва храму було датовано 1690 р. [21, с. 14]. У самому ж процесі будівництва храму брали участь місцеві жителі. У 1902 р. було зафіксовано розповідь седнівського старожила М. І. Шишки про те, що «баба его, по прозвищу Бакаювна, за деньги, когда была еще девочкой лет 11 – 13, носила цеглу (кирпич) на эту церковь, т.е., подносила ее рабочим, и получала от какой-то Гелёски, помагавшей постройке храма, по шелягу» [6].

За І. С. Мазепи новий чернігівський полковник виконував обов'язки наказного гетьмана у 1694 та 1696 рр. [8; 14]. Особливо відзначився Я. К. Лизогуб під час облоги та штурму Азова у 1696 р., коли завдяки його військовому таланту і досвіду внесок у взяття неприступної турецької фортеці гетьманцями став вирішальним.

Після повернення до Чернігова з перемогою, Я. К. Лизогуб поступово втрачав життєві сили і 9 серпня 1698 р. відійшов в інше життя. Поховано чернігівського полковника було в усипальниці біля Успенського собору в Чернігові, яку він сам розпочав будувати, а завершив його син Ю. Я. Лизогуб 14 вересня 1701 р.. На стіні усипальниці Я. К. Лизогуба збереглася епітафія [21, с. 12]:

*«Зде Яков Лизогуб воин роский славный.
Полковник Черниговскій храбрый бодрий давный
Благоразумный сего града оградитель
Азова и многих мест крепкий победитель
В тысяч шестсот осьмый год на девять десятый.
Августа в девятый день в небесный град взятый
Храма же сего над ним прецедрейший здатель
Евфим от тих цнот честей истый подражатель
Егда zde молитеся кончить слова тыми:
Христе душу Якова впокой со святыми».*

Джерела та література:

1. Акты ЮЗР. – СПб, 1869. – Т. 6. – 279 с.
2. Акты ЮЗР. – СПб, 1872. – Т. 7. – 398 с.
3. Акты ЮЗР. – СПб, 1877. – Т. 9. – 494 с.
4. Акты ЮЗР. – СПб, 1879. – Т. 11. – 410 с.
5. Антонович В. Паны Ходьки, воротилы городского самоуправления в Киеве в XVI–XVII ст. / В. Антонович // Киевская старина. – 1882. – № 2. – С. 233–261.
6. Балыка А. Город Сновеск ныне м. Седнев / А. Балыка // Земский сборник Черниговской губернии. – 1901. – №1 – С. 45–84.
7. Білоус Н. Київський магістрат XVI – першої половини XVIII ст.: організація та структура влади / Н. Білоус // Соціум : Альманах соціальної історії. – 2003. – Вип. 2. – С. 23–39.
8. Величко С. В. Літопис [Т. 2] / [пер. з книжної української мови, комент. В. О. Шевчука; відп. ред. О. В. Мишанич]. – К.: Дніпро, 1991. – 642 с.
9. ІР НБУВ, ф. II, спр. 15422.
10. Кондратьев І., Кривошея В. Нариси історії Чернігівщини періоду козацтва. Любеч / І. Кондратьев, В. Кривошея. – К.: ПІЕНД НАНУ, 1999. – 106 с.
11. Кривошея В. Генеалогія українського козацтва : Канівський полк / В. Кривошея. – К.: Стило, 2006. – 220 с.
12. Лазаревский А. М. Очерки малороссийских фамилий. Материалы для истории общества в XVII и XVIII в. : 11. Дмитрашки-Раичи / А. М. Лазаревский // Русский архив: Историко-литературный сборник. – 1875. – Вып. 8. – С. 402–405.
13. Лазаревский А. Люди Старой Малороссии : Лизогубы / А. Лазаревский // Киевская Старина. – 1882. – № 1. – С. 101–125.

14. Летопись или описание краткое знатнейших действий и случаев, что в котором году діялось в Украины малороссийской – обіх сторон Дніпра и кто именно когда гетманом был козацьким (1506–1737) // Сборник летописей, относящихся к истории Южной и Западной Руси, изданный комиссией для разбора древних актов / [за ред. В. Б. Антоновича]. – К.: Типографія Т. Г. Корчак-Новицького, 1888. – С. I–LIX; С. 3–69.
15. Лукомский В. К., Модзалевский В. Л. Малороссийский гербовник [Репринтное издание] / В. К. Лукомский, В. Л. Модзалевский. – К.: Либідь, 1993. – 324 с.
16. Милорадович Г. А. Родословная книга Черниговского дворянства. В 2-х томах / Г. А. Милорадович. – СПб.: Губернская типографія, 1901. – Т. 2. – Ч. 3, 4, 5, 6. – 876 с.
17. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник [Т. 3] / В. Л. Модзалевский. – К.: Типо-Литографія С. В. Кульженко, 1912. – 815 с.
18. Модзалевский В. Л. Малороссийский родословник [Т. 4] / В. Л. Модзалевский. – К.: Типо-Литографія С. В. Кульженко, 1914. – 858 с.
19. Павленко С. О. Оточення гетьмана Мазепи: соратники та приборники / С. О. Павленко. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 602 с.
20. Рігельман О. І. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі / О. І. Рігельман; вст. ст., упор. та примітки П. М. Саса, В. О. Щербака. – К.: Либідь, 1994. – 768 с.
21. Таранушенко С. Лизогубівська кам'яниця у Седневі / С. Таранушенко. – Харків: Рух, 1932. – 52 с.
22. Тарасенко О. Седнів у історико-статистичному опису Чернігівської єпархії архієпископа Філарета (Гумілевського) / О. Тарасенко // Містечко над Сномом : Збірник статей і матеріалів. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – С. 168–184.
23. Тестамент чернігівського полковника Якова Кіндратовича Лизогуба / [публікація І. Ситого] // Пам'ять століть. – 1996. – № 3. – С. 10–14.
24. Українське козацтво : Мала енциклопедія / [під ред. Ф. Г. Турченка та ін.]. – Київ: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.

Тетяна Севастьянова

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ЄВРЕЙСЬКИЙ НАРОДНИЙ ТЕАТР «ШПІГЛ» – ПРОДОВЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ

У статті висвітлено становлення єврейського народного театру «Шпігл». Досліджено етапи його діяльності та проаналізовано вклад у культурно-мистецьке життя Чернігова.

Ключові слова: національні меншини, театр «Шпігл», міжнародний єврейський фестиваль, театральна трупа Ліденталя.

Творчість національних театральних колективів дозволяє зрозуміти їхні традиції, звичаї, обряди, національні цінності. Це все разом допомагає українцям наблизитись до інших народів. Усвідомити те, що всі національні меншини і титульні нації не діляться на поганих та хороших. Вони є рівні між собою. Особливо гостро дане питання постає в наш час. Коли в Україні між українцями і національними меншинами різні сили намагаються розпалити національну ворожнечу.

Під керівництвом Ірини Савицької у 1990 році в Палаці дітей та юнацтва був організований театральний гурток, який з часом став міні-театром «Кожен обирає для себе» [3, с. 4]. На початку гуртківці займалися проведенням новорічних ранків та інших свят для дітей. У 1994 р. гуртківці створили власний «канський» фестиваль, де члени міні-театру виконували ролі режисерів-постановників. Такий захід дуже сподобався як організаторам, так і учасникам й поступово став традицією для театального колективу. Згодом на основі «канського» фестивалю, був створений фестиваль «Відображення». У 1997 році в рамках цього фестивалю в приміщенні театру ляльок на конкурс було представлено п'єси С. Мрожека, К. Чапека, Б. Брехта, С. Моєма, Шолом-Алейхема, С. Беккета, які відображали життя єврейського народу. Репортаж про фестиваль показали по місцевому телебаченню. Керівник благодійного єврейського фонду «Хесед Естер» Ірина Лапко зацікавилася представленими роботами і запропонувала виступити на найближчому святі єврейської общини з постановками «Дружина – єврейка» Б. Брехта і «Царство небесне» Шолом-Алейхема [4, с. 7].

У 1998 р. напередодні дня єврейської культури міні-театр «Кожен обирає для себе» отримав назву «Шпігл», що в перекладі на українську означає «дзеркало». В одному з інтерв'ю